

PM

Risk för energifattigdom i energiomställningen

Utarbetad av:

Krister Mars

Granskad av:

Agneta Persson

Göteborg, 2025-12-19

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

EN FÖRÄNDRAD ENERGIMARKNAD	3
1. ENERGIDEKLARATIONER	3
2. EPBD:S INVERKAN PÅ SVERIGES ENERGIANVÄNDNING	5
3. HUR SER BESPARINGSPOTENTIALEN UT ÖVER LANDET.....	6
4. HUR PÅVERKAR ENERGIEFFEKTIVISERING REGIONERNAS ENERGIANVÄNDNING	7
5. MÅLKONFLIKTEN I HYRESFASTIGHETER	8
6. HUR KAN RENOVERINGARNA FINANSIERAS.....	8
7. RESULTAT.....	9
8. DISKUSSION	9
9. REFERENSER.....	10

1. En förändrad energimarknad

Historiskt har uppvärmningen i Sverige gått från förbränning av ved och koks, via olja och direktverkande el, till dagens dominans av värmepumpar och fjärrvärme. Omställningen har drivits av såväl styrmedel som teknikskiften och förändrad prisbild för olika energibärare. Energimarknaden för uppvärmning blir alltmer fossilfri, där Sveriges elproduktion nu är i princip helt fossilfri och även dagens fjärrvärme är till ungefär 80 procent fossilfri. Förändringen är välkommen ur ett klimatperspektiv, men samtidigt ger den större andelen fossilfria energibärare en mer volatil prisbild. De hushåll som fortfarande förlitar sig på de äldre teknikerna olja och direktverkande el har dessutom blivit föremål för kraftigt ökande priser.

Utöver de förändringar i energimarknaden som är orsakade av en förändrad energimixen har de genomsnittliga energipriserna även kraftigt ökat under de senaste åren, och som exempel kan nämnas de beräkningar som redovisas i Boverkets underlag till den nationella byggnadsrenoveringsplanen (Boverket 2025). Där redovisas att den faktiska kostnaden för ett normalhushåll som använder 20 000 kWh har stigit med 15 procent mellan åren 2020 – 2023. Detta avspeglas även i hur stor andel av hushållens disponibla inkomst som läggs på energi där andelen för det genomsnittliga hushållet år 2020 uppgick till 2,8 procent för att 2023 ha stigit till 3,4 procent. För den lägsta inkomstdecilen har andelen av hushållets disponibla inkomst som går till energi ökat från 12,6 till 14,6 procent under samma tidsperiod.

Ökande energipriser har en ojämn inverkan på småhussektorn, där hushåll med mer volatila och ofta dyrare energibärare såsom olja, gas, och direktverkande el hamnar i en riskgrupp. Återfinns dessa hushåll dessutom i ett område med stor andel låginkomsttagare klassas de som energifattiga. EU-direktivet om energieffektivitet (EED) ålägger medlemsstaterna att vidta åtgärder för att stärka skyddet av utsatta konsumenter och minska energifattigdomen (EU 2023). Med definitionen att hushåll med en inkomst understigande 60 procent av medianinkomsten i kombination med volatila och dyra energibärare riskerar att hamna i energifattigdom, omfattas ca fem procent av landets hushåll boende i småhus.

För boende i flerbostadshus är situationen en annan eftersom majoriteten av dessa hushåll bor med så kallad varmhyra, alltså att uppvärmningen ingår i hyran. Även om kostnaden för uppvärmning betalas av hushållen plattas kostnaden för volatila energibärare ut vilket eliminerar risken för plötsliga toppar i uppvärmningskostnaden. Dessutom är den svenska sociallagstiftningen utformad så att det försörjningsstöd som kan utbetalas till ekonomiskt utsatta hushåll boende i hyreslägenheter inte kan utbetalas till ekonomiskt utsatta hushåll boende i småhus de själva äger

Under perioden 2020 – 2023 har energianvändningen i Sveriges bebyggelse minskat med cirka 4 procent. En del av denna minskning kan härledas till en ökad energieffektivitet, men det finns även risk för att en del av denna minskning, i framför allt de lägre inkomstdecilerna, har skett på bekostnad av ett sämre inomhusklimat .

2. Energideklarationer

En energideklaration beskriver en byggnads energiprestanda. Systemet infördes i Sverige 2006 som en följd av EU:s direktiv om byggnaders energiprestanda (EPBD). Syftet var att synliggöra

3. EPBD:s inverkan på Sveriges energianvändning

Enligt EU:s reviderade direktiv om byggnaders energiprestanda (EPBD) skall en total energieffektivisering om minst 16 procent uppnås senast år 2030, jämfört med energianvändningen år 2020. Direktivet fastslår även att det är de bostäder som har den lägsta energiprestandan som i första hand skall effektiviseras. I denna PM har antagits att hela energieffektiviseringen skall ske jämnt fördelat över småhus byggda innan 1990. Diagram 1 visar hur småhusens olika åldersgrupper bidrar till den totala energieffektiviseringen baserat på antagandet att energianvändningen i samtliga småhus byggda innan 1990 minskar med 18 procent. Diagrammet visar att småhus byggda under 1960- och 1970-talet kommer att ha ett relativt stort bidrag till den totala energibesparingen, liksom småhus byggda tidigare än år 1930.

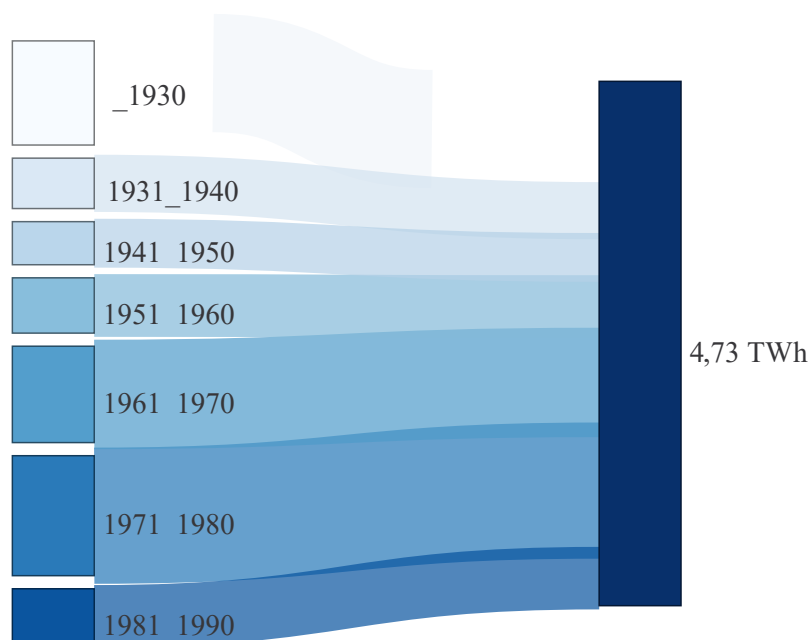

Diagram 1: Småhusens bedömda bidrag till den totala energieffektiviseringen baserat på ålder.

Om i stället, som i Diagram 2, analysen baseras på hur mycket småhus i de olika regionernas bidrar till den totala energibesparingen framgår att det är storstadsregionerna som ger det största bidraget.

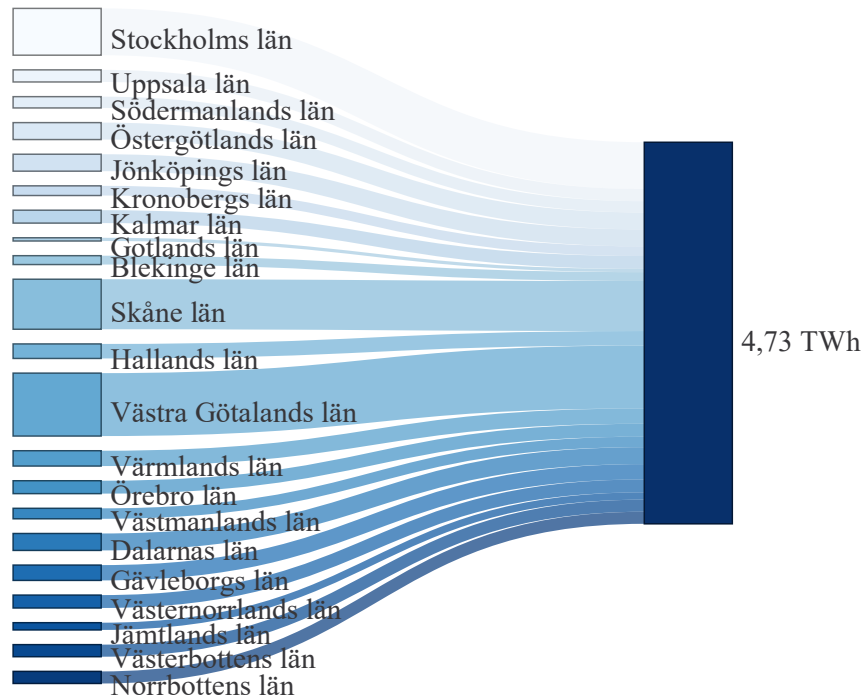
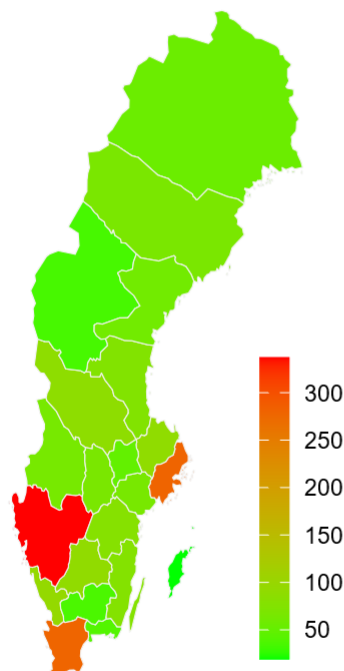

Diagram 2: Regionernas bidrag till den totala energibesparingen. Datakälla: Energimyndigheten 2024; Analys: Anthesis AB.

4. Hur ser besparingspotentialen ut över landet

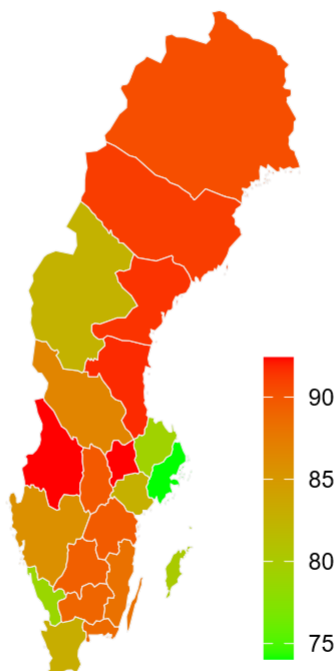
Eftersom det finns fog för att anta att det finns risk för att tillgängligt data över genomförda energideklarationer ger en skev bild av det verkliga behovet för energieffektiviseringar görs här en analys baserat på byggnadsår för Sveriges småhusbestånd. Enligt data från SCB fanns det 2024 cirka 2,1 miljoner småhus i Sverige (SCB 2024). Av dessa är cirka 1,8 miljoner byggda innan 1990 (Energimyndigheten 2024). Om det förenklat antas att potentialen för energibesparing är jämnt fördelad över samtliga småhus byggda innan 1990 behöver dessa byggnader energieffektiviseras med 18 procent, för att en effektivisering på 16 procent över hela småhusbeståndet ska nås. Total energianvändning för Sveriges småhus under 2024 var cirka 30 TWh. Baserat på effektiviseringskravet på 16 procent innebär detta en potentiell minskning av energianvändningen med nästan 5 TWh. Om, som i Figur 1, samma analys genomförs på regionnivå framgår det att det finns ett mycket stort antal småhus i Västra Götaland men att det finns många regioner som har en större andel av sina småhus byggda innan 1990. Den högra panelen i Figur 2 visar att de största potentialerna för energibesparing finns i Västra Götaland, Skåne, och Stockholms län.

Antal småhus
tusental

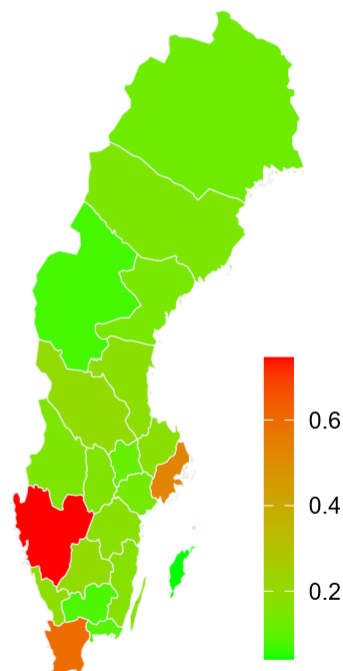
Data:SCB-2024

Andel äldre Småhus
Andel i procent

Data:SCB-2024

Energipotential
TWh

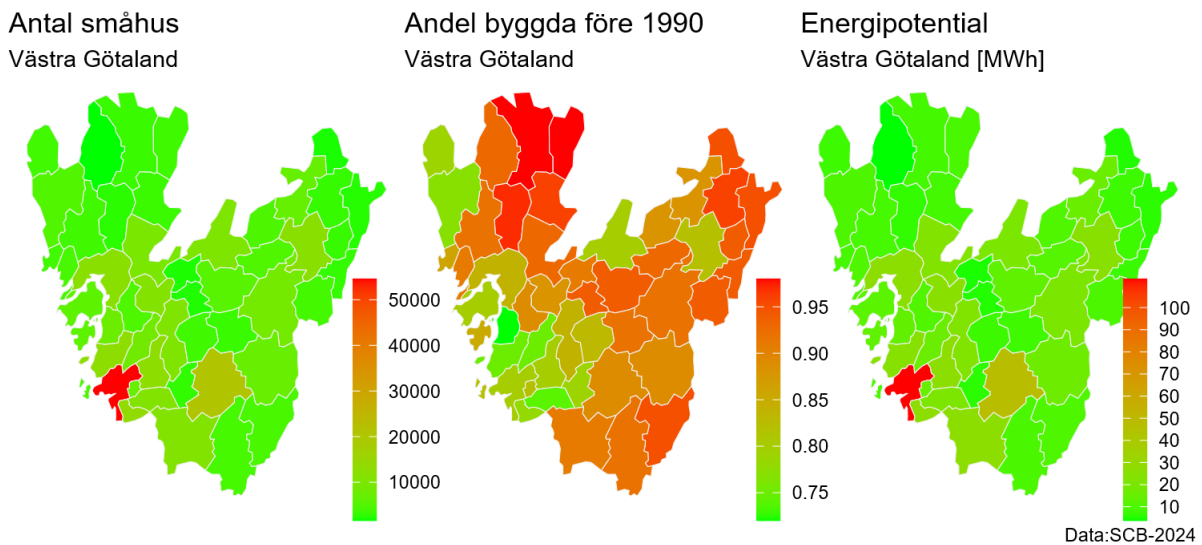

Data:SCB-2024

Figur 2: Möjlig energibesparing på regional nivå. Datakälla: SCB; Analys: Anthesis AB.

5. Hur påverkar energieffektivisering regionernas energianvändning

Eftersom Västra Götaland är en region med många småhus, och därmed även har en stor potential att minska energianvändningen i regionen genom energieffektivisering är det även intressant att undersöka hur fördelningen på kommunnivå ser ut i regionen. Som Figur 3 visar ligger det största antalet småhus i Göteborgs kommun, men det framgår också att kommunerna i kustregionen generellt sett har en lägre andel småhus byggda tidigare än 1990. Den högra panelen i Figur 3 visar att den signifikant största besparingspotentialen finns i Göteborgs kommun.

Figur 3: Potentiell energibesparing i Västra Götaland. Datakälla: SCB; Bearbetning Anthesis AB.

6. Målkonflikten i hyresfastigheter

När det gäller energieffektiviseringar i hyresfastigheter kan det uppstå en målkonflikt där fastighetsägarens, och även hyresgästens långsiktiga intresse, ställs mot hyresgästens mer kortsiktiga behov av en låg hyra. Denna konflikt kan leda till den ekonomiska otryggheten en hyreshöjning kan innebära för de enskilda hushållen, en ekonomisk belastning som även kan tvinga hyresgästen att flytta till en billigare bostad. Denna målkonflikt kan därmed skapa en motsättning mellan miljömässiga och bostadssociala hållbarhetsmål.

7. Hur kan renoveringarna finansieras

Finansieringen av energieffektiviserande renoveringar i småhus kan delas mellan flera aktörer som bidrar med olika former av kapital, incitament och stöd. Husägaren står i regel för den största delen, ofta genom egna medel eller tilläggs lån, medan gröna bolån kan sänka räntan och göra investeringar mer fördelaktiga.

Staten kan komplettera med bidrag, riktade stöd och skattereduktioner som ROT-avdrag för att minska trösklarna för hushåll. Kommuner kan ge rådgivning och i vissa fall erbjuda klimatfonder eller samverkansprojekt som stödjer renoveringar i områden med stort behov. Även energibolag och nätägare kan bidra genom energitjänsteavtal där kostnader och risker delas och återbetalningen baseras på uppnådda energibesparingar. Finansiella aktörer spelar en viktig roll genom gröna lån och kreditlösningar som kopplar villkor till dokumenterad energiminskning, och leverantörer kan ibland erbjuda delbetalning eller garantier som minskar husägarens risk. I vissa fall finansierar nätägare och elleverantörer delar av åtgärder genom stöd till smart styrning, effektiv utrustning eller pilotprojekt för att minska belastningen på elnätet.

I Europa finns flera modeller där energiföretag, nätägare och offentliga aktörer delar på kostnaderna. Statliga stöd kompletteras i många fall med incitament från elleverantörer, såsom rabatter, finansiering eller ersättning för systemflexibilitet. I Tyskland och Nederländerna finns program där nätägare betalar för teknik som bidrar till att jämna ut effektoppar, medan Frankrike och nordiska länder arbetar med partnerskap mellan kommuner, banker och energibolag. EU-initiativ som Energy Efficiency Financial Institutions Group stödjer också samarbete för att öka investeringarna och stärka energisystemets stabilitet.

8. Resultat

Sverige kommer behöva energieffektivisera en stor del av småhusbeståndet för att nå upp till den förväntade effektiviseringen på 16 procent jämfört med 2020. Denna PM, och tidigare arbete, visar att effektiviseringsbehovet inte är homogent över landet och att det finns risk för inlåsnings effekter där småhus med ett lägre taxeringsvärde kommer att få svårt att finansiera energieffektiviserande åtgärder. I denna PM visas också att småhusbeståndet i storstadsregionerna i genomsnitt har en bättre energiprestanda än småhusen i andra regioner, vilket ytterligare stärker tesen att behovet av energirenovering och av olika typer av stöd för energieffektivisering är större i den del av beståndet som har ett lägre marknadsvärde.

9. Diskussion

I denna PM redovisas, baserat på byggnaders ålder, att potentialen av energieffektivisering inte är homogen över landet. För att skapa ett bättre underlag över var energirenoveringar av småhus behöver genomföras behövs dock en statistiskt säkrare metod än byggnadens ålder användas. Analysen av effektiviseringsbehovet kan baseras på energideklarationer, men eftersom energideklarationer endast är obligatoriska vid nybyggnation, försäljning och uthyrning av byggnader är dessa grupper av småhus överrepresenterade i statistiken. Förutom att äldre småhus som ej förväntas säljas eller uthyras behöver inkluderas i data behöver även den geografiska representationen säkerställas, minst ned på kommunnivå, men gärna även på DeSO-nivå.

Ytterligare arbete behöver göras med analys av effektiviseringsbehovet på spatial nivå, parallellt med ett arbete angående hur finansieringen av framför allt de lägre värderade småhusens energieffektivisering kan utformas. Med en robust nulägesanalys och genomarbetade finansieringsförslag kan välunderbyggda, skarpa policyförslag utformas.

För att minska risken att småhusägare, särskilt i områden med lägre taxeringsvärden, hamnar i energifattigdom behöver myndigheterna stärka sitt stöd för hushållens finansiering av energieffektiviserande åtgärder. Den ökade prisvolatiliteten på energimarknaden, tillsammans med fortsatt höga kostnader för äldre och mer sårbara energibärare, gör att många hushåll måste avsätta en allt större del av sin disponibla inkomst bunden till uppvärmning. Detta påverkar i synnerhet låginkomsthushåll negativt, där energikostnadernas andel av inkomsten redan har stigit markant under de senaste åren. För att undvika att energieffektivisering uteblir, trots ett högt behov av renovering, kan förstärkta styrmedel såsom riktade bidrag, kreditgarantier eller modeller som delar investeringskostnader mellan stat och hushåll spela en avgörande roll. Genom tydligare incitament,

förbättrad rådgivning och ekonomiskt stöd som speglar regionala förutsättningar kan fler småhusägare genomföra nödvändiga åtgärder utan att riskera ekonomisk utsatthet.

10. Referenser

Boverket. 2025. *Underlag till den nationella byggnadsrenoveringsplanen - Till utkastet 2025*.

Energimyndigheten. 2024. ”Energistatistik för småhus”.
https://pxexternal.energimyndigheten.se/pxweb/sv/Energimyndighetens_statistikdatabas/.

EU. 2023. *Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2023/1791 & 2023/955*.

SCB. 2024. ”Bostadsbestånd”. <https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/>.

Om BeSmå

BeSmå är ett av flera behovsägarnätverk som finansieras av Energimyndigheten. Energimyndigheten har det övergripande ansvaret för energiomställningen i Sverige. Med forskning och innovation bygger vi upp den kunskap och kompetens som behövs och utvecklar lösningar som kan accelerera omställningen.

Syftet med BeSmå är att driva utveckling och vara en arena för att minska energianvändningen i småhussektorn. Nätverket är öppet och inkluderande för professionella aktörer som verkar för en energieffektiv småhussektor och medlemmarna bidrar med finansiering till nätverket i form av egen tid.

Resultat och slutsatser som beskrivs är BeSmås egna.

BeSmås mål är att:

- Minska behovet av energi i form av värme och el i småhussektorn, och samtidigt arbeta för en minskad påverkan på klimatet ur ett livscykelperspektiv.
- Minska småhusbeståndets belastning på energisystemet genom att bland annat möjliggöra för ökad flexibilitet i elnätet, effektutjämning och minskat effektbehov.
- Utveckla metoder och verktyg för att undanröja hinder och dra nytta av drivkrafter för en resurseffektiv energianvändning i småhussektorn.
- Skapa förutsättningar för tidigare marknadsintroduktion av system och produkter som möjliggör för en resurseffektiv energianvändning.
- Skapa förutsättningar för lönsam energieffektivisering med bibehållen eller förbättrad inomhusmiljö.

Information om våra aktiviteter, förstudier, projekt med mera finns på www.energieffektivasmahus.se

BeSmå koordineras av

Anthesis

Med finansiellt stöd från

 Energimyndigheten